

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДАЦІЄЮ НАСЛІДКІВ НС»**

циклу професійної вибіркової підготовки
за освітньо-професійною програмою «Цивільний захист»
підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
у галузі знань 26 «Цивільна безпека»
за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»

Рекомендовано кафедрою управління у
сфері цивільного захисту на 2022-23
навчальний рік. Протокол від 23 серпня
2022 року № 1.

Силабус розроблено згідно робочої програми навчальної дисципліни
«Управління ліквідацією наслідків НС».

2022 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Управління ліквідацією наслідків НС» сприяють розвитку професійного мислення здобувачів вищої освіти та дозволяють виконувати обов'язки які покладаються на керівника підрозділу цивільного захисту під час розробки та здійснення заходів реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків у відповідності до вимог керівних документів і аналітиків у відповідній сфері, а також з урахуванням гендерного аспекту та питань гендерної рівності.

Даний курс передбачає формування у майбутнього фахівця чітких знань і умінь щодо форм і методів управлінської діяльності, забезпечення, в межах своєї компетенції, реалізації державної політики, спрямованої на реагування на надзвичайні ситуації та подолання їх наслідків, оцінювати рівень небезпеки під час виникнення надзвичайної ситуації та тактичні можливості підрозділів, організувати й керувати діяльністю підрозділів цивільного захисту, які виконують заходи щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Горбаченко Юрій Миколайович, доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту, кандидат історичних наук, доцент.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет № 316. Робочий номер телефону – 0636569085.
E-mail	< horbachenko_yurii@chipb.org.in >
Наукові інтереси	Державна політика у сфері цивільного захисту
Професійні здібності	Професійні знання і значний досвід роботи у викладанні технічних, гуманітарних дисциплін
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Автор та співавтор 3 колективних монографій, понад 45 наукових фахових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях. Профіль в Orsid: 0000-0002-3515-3600 Профіль у Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=pOk8L6sAAAAJ&hl=uk

Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Інституту (<https://chipb.dsns.gov.ua/> p).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щоп'ятниці з 16.00 до 16.45 в навчальній аудиторії №129. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни

Метою вивчення формування системних знань і практичних умінь щодо ліквідації наслідків НС та діяльності єдиної державної системи цивільного захисту. Формування та розвиток у майбутніх фахівців комплексу теоретичних знань і умінь управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	професійно обов'язкова	професійно обов'язкова
Рік підготовки	1-й	1-й
Семестр	2-й	2-й
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	3,5	3,5
- кількість модулів		
- загальна кількість годин	105 год.	105 год.
Розподіл часу за навчальним планом:		
- лекції (годин)	22 год.	11 год.
- практичні заняття (годин)	0 год.	2 год.
- семінарські заняття (годин)	26 год.	0 год.
- лабораторні заняття (годин)	0 год.	0 год.
- курсовий проект (робота) (годин)	0 год.	0 год.
- інші види занять (годин)	0 год.	0 год.
- самостійна робота (годин)	57 год.	42 год.
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	30 год.	0 год.
- підсумковий контроль	Екзамен	Екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Вивчення наступних навчальних дисциплін: ОК 10. «Державна система цивільного захисту», ОК 11. «Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків».

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Цивільний захист» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання

Результати навчання	РН
Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки для розв'язання наукових і прикладних задач у сфері цивільної безпеки.	РН01
Ефективно управляти складними робочими процесами у	РН02

сфері цивільної безпеки, у тому числі непередбачуваними та такими, що потребують нових стратегічних підходів; об'єктивно оцінювати результати діяльності персоналу та колективу.	
Визначати та аналізувати можливі загрози виникнення надзвичайної ситуації, аварії, нещасного випадку на виробництві та оцінювати можливі наслідки та ризики.	PH06
Розв'язувати проблеми у нових або незнайомих ситуаціях за наявності неповної або обмеженої інформації, оцінювати ризики, здійснювати відповідні дослідження	PH11
Приймати ефективні рішення у складних непередбачуваних умовах, визначати цілі та завдання, аналізувати і порівнювати альтернативи, оцінювати ресурси	PH16

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	К
Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	K01
Здатність приймати обґрунтовані рішення.	K03
Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	K07
Здатність приймати ефективні рішення, керувати роботою колективу під час професійної діяльності.	K08
Здатність до проведення техніко-економічного аналізу, оцінювання ризиків, комплексного обґрунтування проектів, планів, рішень, їх реалізації у сфері цивільної безпеки.	K10

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИЛ ТА ЗАСОБІВ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.

Тема 1. Управління єдиною системою цивільного захисту.

Тема 2. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Тема 3. Організація реагування на надзвичайні ситуації державного рівня.

Тема № 4. Діяльність органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на надзвичайні ситуації у режимі надзвичайного та воєнного стану.

Тема № 5. Організація управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Тема №6. Оперативні документи щодо ліквідації наслідків НС.

Тема № 7. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації техногенного характеру на хімічно-небезпечних об'єктах.

Тема № 8. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації на залізничному транспорті

Тема 9. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації природного характеру геологічного походження.

Тема 10. Дії сил цивільного захисту при ліквідації наслідків аварій на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення.

Тема 11. Виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням в особливих умовах.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Очна (денна) форма здобуття освіти					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семинарські) заняття	індивідуальне науково-дослідне завдання	самостійна робота	модульна контрольна робота
2 - й семестр						
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИЛ ТА ЗАСОБІВ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.						
Тема 1. Управління єдиною системою цивільного захисту.	9	2	4	-	5	-
Тема 2. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту.	9	2	2	-	5	-
Тема 3. Організація реагування на надзвичайні ситуації державного рівня.	9	2	2	-	5	-
Тема № 4. Діяльність органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на надзвичайні ситуації у режимі надзвичайного та воєнного стану.	9	2	2	-	5	-
Тема № 5. Організація управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.	9	2	2	-	5	-
Тема №6. Оперативні документи щодо ліквідації наслідків НС.	9	2	2	-	5	-
Тема № 7. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації техногенного характеру на хімічно-небезпечних об'єктах.	9	2	2	-	5	-
Тема № 8. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації на залізничному транспорті	9	2	2	-	5	-
Тема 9. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації природного характеру геологічного походження.	9	2	2	-	5	-

Тема 10. Дії сил цивільного захисту при ліквідації наслідків аварій на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення.	9	2	2	-	6	-
Тема 11. Виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням в особливих умовах.	9	2	2	-	6	-
Разом за розділом 1	105	22	24	30	57	2
Усього годин	105	22	24		57	2
Назви модулів і тем	Заочна (дистанційна) форма здобуття освіти					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські) заняття	Лабораторні заняття	самостійна робота	Контрольна робота
2 - й семестр						
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИЛ ТА ЗАСОБІВ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.						
Тема 1. Управління єдиною системою цивільного захисту.	5	1	1	-	3	-
Тема 2. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту.	5	1	-	-	3	-
Тема 3. Організація реагування на надзвичайні ситуації державного рівня.	5	1	-	-	3	-
Тема № 4. Діяльність органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на надзвичайні ситуації у режимі надзвичайного та воєнного стану.	5	1	-	-	3	-
Тема № 5. Організація управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.	5	1	-	-	3	-
Тема №6. Оперативні документи щодо ліквідації наслідків НС.	5	1	-	-	3	-
Тема № 7. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації техногенного характеру на хімічно-небезпечних об'єктах.	5	1	1	-	3	-
Тема № 8. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації на залізничному транспорті	6	1	-	-	5	-
Тема 9. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації природного характеру геологічного походження.	6	1	-	-	5	-
Тема 10. Дії сил цивільного захисту при ліквідації наслідків аварій на арсеналах, складах	6	1	-	-	5	-

боєприпасів та інших об'єктах військового призначення.						
Тема 11. Виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням в особливих умовах.	6	1	-	-	6	-
Разом за розділом	105	11	2	-	42	-
Усього годин	105	11	2	-	42	50

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість годин
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ		
1.	Тема 1. Управління єдиною системою цивільного захисту. Структура єдиної системи цивільного захисту. Керівництво діяльністю єдиної системи цивільного захисту. Місце органів і підрозділів ДСНС України в системі управління ЄДСЦЗ.	2
2.	Тема 2. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту. Повноваження центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту. Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту.	2
3.	Тема 3. Організація реагування на надзвичайні ситуації державного рівня. Система реагування на НС. Інформування та оповіщення органів управління, сил суб'єктів реагування на НС та населення Дії сил цивільного захисту з ліквідації наслідків НС.	2
4.	Тема № 4. Діяльність органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на надзвичайні ситуації у режимі надзвичайного та воєнного стану. Діяльність у режимі надзвичайного стану. Порядок введення надзвичайного стану. Порядок введення воєнного стану. Заходи правового режиму воєнного стану.	2
5.	Тема № 5. Організація управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Організація управління під час реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків. Органи управління в надзвичайній ситуації. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Пункти управління..	2
6.	Тема №6. Оперативні документи щодо ліквідації наслідків НС. Структура та зміст планів реагування на НС. Структура та зміст оперативних планів і карток пожежогасіння. Розроблення картографічних документів та схем у сфері цивільного захисту.	2
	Тема № 7. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації техногенного характеру на хімічно-небезпечних об'єктах.	

	<p>Організація управління рятувальними роботами в осередках хімічного ураження.</p> <p>Організація взаємодії рятувальників з представниками інших міністерств і відомств.</p> <p>Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків аварії на хімічно небезпечних об'єктах. Зміст АРР на хімічно небезпечних об'єктах. Оцінка оперативної обстановки при аварії за наявності НХР.</p>	
	<p>Тема № 8. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації на залізничному транспорті</p> <p>Оперативно-тактична характеристика залізниці. Зосередження та управління силами та засобами під час аварії на залізничному транспорті.</p> <p>Пошуково-рятувальні роботи під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій при пасажирських перевезеннях.</p> <p>Гасіння пожеж на рухомому складі залізничного транспорту, на товарних та сортувальних станціях.</p>	2
	<p>Тема 9. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації природного характеру геологічного походження.</p> <p>Функції суб'єктів реагування при виникненні НС геологічного походження.</p> <p>Особливості організації та ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків землетрусів.</p> <p>Дії аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із зсувом, селем.</p>	
	<p>Тема 10. Дії сил цивільного захисту при ліквідації аварій на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення.</p> <p>Складові елементи живучості арсеналів, баз та складів боєприпасів.</p> <p>Пожежна безпека арсеналів, баз і складів боєприпасів.</p> <p>Класифікація об'єктів з боєприпасам за ступенем їхньої небезпеки при пожежі. Особливості пожежного навантаження.</p> <p>Характер розвитку пожежі у штабелі боєприпасів. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій внаслідок вибуху боєприпасів.</p>	
	<p>Тема 11. Виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням в особливих умовах.</p> <p>Особливості виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням під час здійснення терористичних актів, масових заворушень тощо.</p> <p>Особливості виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням у населених пунктах і на територіях, що потрапляють у зону постійних обстрілів під час збройного конфлікту.</p>	
Всього:		22

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ		
1.	Семінар 1.1.1. Управління єдиною системою цивільного захисту.	2
2.	Семінар 1.2.1. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту.	2
3.	Семінар 1.3.1. Організація реагування на надзвичайні ситуації державного рівня.	2

4.	Семінар 1.4.1. Діяльність органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на надзвичайні ситуації у режимі надзвичайного та воєнного стану.	2
5.	Семінар 1.5.1. Організація управління силами та засобами при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.	2
6.	Семінар 1.6.1. Оперативні документи щодо ліквідації наслідків НС.	2
7	Семінар 1.7.1 Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації техногенного характеру на хімічно-небезпечних об'єктах.	2
8	Семінар 1.6.1. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації на залізничному транспорті	2
9	Семінар 1.6.1. Дії сил цивільного захисту під час ліквідації надзвичайної ситуації природного характеру геологічного походження.	2
10	Семінар 1.6.1. Дії сил цивільного захисту при ліквідації аварій на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення.	2
11	Семінар 1.6.1. Виконання органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ завдань за призначенням в особливих умовах.	2
12.	Підсумкова модульна робота	2
Всього:		24

Орієнтована тематика індивідуальних завдань у вигляді рефератів, тез доповідей, доповіді на конференції:

1. Органи управління в надзвичайній ситуації.
2. Комісія з питань ТЕБ та НС.
3. Спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС.
4. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
5. Пункти управління. Центри управління в надзвичайних ситуаціях.
6. Взаємодія органів управління і сил у режимі підвищеної готовності та у режимі НС.
7. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС. Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації.
8. Організація управління рятувальними роботами в осередках хімічного ураження.
9. Організація взаємодії рятувальників з представниками інших міністерств і відомств.
10. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків аварії на хімічно небезпечних об'єктах.
11. Зміст АРР на хімічно небезпечних об'єктах.
12. Оцінка оперативної обстановки при аварії за наявності НХР.
13. Способи і засоби локалізації аварій за наявності НХР та ліквідації їх наслідків.
14. Оперативно-тактична характеристика залізниці. Зосередження та управління силами та засобами під час аварії на залізничному транспорті.
15. Пошуково-рятувальні роботи під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій при пасажирських перевезеннях.
16. Гасіння пожеж на рухомому складі залізничного транспорту, на товарних та сортувальних станціях.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти
Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: повсякденне спостереження за навчальною роботою здобувача вищої освіти, опитування та виставлення балів кожного практичного заняття, виконання та захист контрольної роботи, екзамен.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою – ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, контрольної роботи.

Підсумковий контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі екзамену.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Денна форма навчання

Види навчальних занять	Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль			
Модуль 1	лекції	11	-
	практичні заняття	11	2
	модульна робота	1	28
Разом за модуль 1			50
Індивідуальні завдання (науково-дослідне)			10
Разом за поточний контроль			60
II. Підсумковий контроль (екзамен)			40
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи			100

Заочна форма навчання

Види навчальних занять		Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять
I. Поточний контроль				
Модуль 1	лекції	11	-	-
	практичні заняття	2	5	10
	контрольна робота	1	50	50
Разом за модуль 1				60
Разом за поточний контроль				60
II. Підсумковий контроль (екзамен)				40
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

Поточний контроль (денна форма навчання)

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті:

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти (денна форма навчання)

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
2	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
1	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.
---	--

Доповнення виступу:

1 бал – отримують здобувачі вищої освіти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

Суттєві запитання до доповідачів:

1 бал - отримують здобувачі вищої освіти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

Бали отримані здобувачем вищої освіти за результатами поточного контролю з дисципліни викладач оголошує в кінці кожного практичного заняття та виставляє в Журнал обліку роботи академічної групи.

Сумарна кількість отриманих балів з кожного виду навчальної діяльності здобувача вищої освіти за різними формами поточного контролю виставляється викладачем у Журнал обліку роботи академічної групи.

Сума балів, яку накопичив здобувач вищої освіти в результаті поточного навчання є складовою загальної підсумкової оцінки з дисципліни відповідно до виду підсумкового контролю.

Максимальна кількість балів за поточний контроль складає 40 балів.

Здобувачу, який не набрав прохідного мінімуму (20 балів) з навчальної дисципліни, за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання запланованих у силабусі завдань, які не були ним/нею попередньо виконані або були виконані незадовільно.

У разі невиконання здобувачем жодного із обов'язкових видів навчальної діяльності (робіт), зазначених у силабусі освітньої компоненти / навчальної дисципліни, його результат оцінюється у «0» балів. Здобувач не допускається до складання екзамену, якщо кількість балів, одержаних за поточний контроль протягом семестру становитиме менше 20 балів.

При наявності «непрохідного мінімуму» поточного контролю напередодні екзамену викладач подає доповідну декану факультету про недопуск здобувача, про що видається розпорядження і здобувач не допускається до складання екзамену як такий, що не виконав індивідуальний навчальний план. Відмітка про недопуск у заліковій/екзаменаційній відомості робиться за наявності розпорядження декана. На дату складання екзамену (заліку), здобувачу на екзамені (заліку) виставляється «не допущений».

Модульний контроль (денна форма навчання)

Критерії оцінювання знань здобувачів під час виконання модульних контрольних робіт:

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Підсумковий модульний контроль знань здобувачів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або комп'ютерного тестування.

Критерії підсумкового модульного оцінювання знань здобувачів (денна форма навчання)

Письмова контрольна робота або тестування	Критерії оцінювання
20-28	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
12-19	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
6-11	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
3-6	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1-3	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Модульний контроль проводиться після кожної логічно завершеної частини (змістового модуля) навчальної дисципліни у вигляді модульної контрольної роботи.

Час та місце проведення модульного контролю визначається викладачем за погодженням з навчальним відділом.

Форми проведення модульного контролю, система та критерії оцінювання зазначаються у робочій програмі навчальної дисципліни та у даному документі.

При модульному контролі оцінюванню підлягають: розуміння та засвоєння певного матеріалу; вироблення навичок проведення розрахункових робіт; вміння

вирішувати конкретні задачі та ситуаційні вправи, самостійно опрацьовувати тексти, здатність публічно чи письмово подати пройдений матеріал.

До виконання модульного контролю здобувач вищої освіти допускається незалежно від результатів поточного контролю.

Сума балів, яку накопичив здобувач вищої освіти за результатами виконання модульних контрольних робіт є складовою загальної підсумкової оцінки з дисципліни відповідно до виду підсумкового контролю.

Результати модульного контролю виставляються викладачем у Журнал обліку роботи академічної групи.

Максимальна сумарна кількість балів за модульний контроль складає 10 балів.

Поточний контроль (заочна форма навчання).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті:

- 5 балів – практична робота здобувачем виконана в повному обсязі;
- 4 балів – робота виконана майже на 90% від загального обсягу;
- 3 балів – обсяг виконаної роботи становить від 50% до 69% від загального обсягу;
- 2 бали – складає від 20% до 39% від загального обсягу;
- 1 бали – обсяг виконаного завдання складає від 10% до 19% від загального обсягу;
- 0 балів – практичне завдання здобувачем не виконане.

Контрольна робота (заочна форма навчання)

Критерії оцінювання контрольна робота за підсумком її захисту (співбесіди):

50 балів – контрольна робота виконана в повному обсязі, здобувач повністю володіє навчальним матеріалом за темою завдання; 30 балів – робота виконана в обсязі до 90%, але допущені незначні помилки, здобувач володіє навчальним матеріалом;

30 балів – робота виконана в обсязі до 70% від загального обсягу, здобувач на достатнім рівні розуміє зміст навчального матеріалу але має деякі труднощі в поясненні окремих частин роботи;

20 балів – обсяг виконаних завдань по роботі становить 50% від загального обсягу, здобувач припускає помилки у відповіді на питання за темою роботи;

0 балів – здобувач виконав роботу менше ніж на 50% від загального обсягу.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час відповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньо-предметні зв'язки, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

Індивідуальні завдання (науково-дослідне) (заочна форма навчання)

Критерії оцінювання індивідуальних завдань.

Індивідуальне завдання є частиною підготовки здобувача до заняття. Проводиться у формі письмової або усної (презентації) відповіді на теоретичні питання, але впливає на формування фахових компетентностей здобувача. У складі письмової роботи міститься одне завдання.

«10» балів – повна, розгорнута відповідь на питання дослідного та творчого

характеру, обґрунтована власна точка зору (алгоритм вирішення проблемних ситуацій, розробка плану дій, пакету заходів, моделювання тощо).

«4-5» бали – недосить повна відповідь, недостатня аргументованість на питання дослідного та творчого характеру.

«3» бали – неповні відповіді на запитання, грубі помилки при висвітленні теоретичного матеріалу; недостатньо змістовного матеріалу.

«2-1» бали – часткове виконання завдання, відсутність власного бачення вирішення завдань.

Підсумковий контроль (заочна форма навчання)

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі, проводиться у формі заліку.

Кожен білет складається з двох завдань (питань). Відповіді повинні обґрунтовуватись з посиланням на існуючу нормативно – правову базу, практику діяльності суб'єктів забезпечення цивільного захисту та максимально повно розкривати зміст питань.

Знання оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів. Критерії оцінювання знань здобувачів на заліку:

40 балів – в повному обсязі здобувач володіє навчальним матеріалом за питаннями білету, глибоко та всебічно розкрив зміст теоретичного та практичного питання, правильно розв'язав усі задачі з повним дотриманням вимог до виконання;

35 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст теоретичного та практичного питання. При наданні відповіді на питання білету не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

30 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки при виконанні теоретичного і практичного завдання, надає відповіді на додаткові питання;

20 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Недостатньо розкриті зміст теоретичних питань та практичного завдання білету, допускаючи при цьому суттєві неточності, надає позитивні відповіді на додаткові питання;

10 балів – володіє теоретичним і практичним навчальним матеріалом одного з питань білету, з іншого відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом по жодному питанню та не в змозі його викласти та виконати, не розуміє змісту теоретичного питання та практичних завдань.

Теоретичні питання до розділу № 1:

1. Структура єдиної системи цивільного захисту.
2. Керівництво діяльністю єдиної системи цивільного захисту.
3. Функції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту.
4. Місце органів і підрозділів ДСНС України в системі управління ЄДСЦЗ.
5. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту.
6. Система реагування на НС.

7. Організація реагування на НС. Планування заходів реагування на НС.
8. Інформування та оповіщення органів управління, сил суб'єктів реагування на НС та населення.
9. Переведення органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на НС у режим підвищеної готовності та у режим НС.
10. Організація управління заходами реагування на НС.
11. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
12. Склад сил цивільного захисту. Дії сил цивільного захисту з ліквідації наслідків НС. Дії органів управління і сил суб'єктів реагування на НС.
13. Організація взаємодії. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС. Безпека під час організації дій у режимі НС.
14. Діяльність у режимі надзвичайного стану. Порядок введення надзвичайного стану.
15. Порядок введення воєнного стану. Заходи правового режиму воєнного стану.
16. Організація управління під час реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків.
17. Органи управління в надзвичайній ситуації.
18. Комісія з питань ТЕБ та НС.
19. Спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС.
20. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
21. Пункти управління. Центри управління в надзвичайних ситуаціях.
22. Взаємодія органів управління і сил у режимі підвищеної готовності та у режимі НС.
23. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС. Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації.
24. Організація управління рятувальними роботами в осередках хімічного ураження.
25. Організація взаємодії рятувальників з представниками інших міністерств і відомств.
26. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків аварії на хімічно небезпечних об'єктах.
27. Зміст АРР на хімічно небезпечних об'єктах.
28. Оцінка оперативної обстановки при аварії за наявності НХР.
29. Способи і засоби локалізації аварій за наявності НХР та ліквідації їх наслідків.
30. Оперативно-тактична характеристика залізниці. Зосередження та управління силами та засобами під час аварії на залізничному транспорті.
31. Пошуково-рятувальні роботи під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій при пасажирських перевезеннях.
32. Гасіння пожеж на рухомому складі залізничного транспорту, на товарних та сортувальних станціях.
33. Функції суб'єктів реагування при виникненні НС геологічного походження.
34. Особливості організації та ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків землетрусів.
35. Дії аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із зсувом, селем.
36. Складові елементи живучості арсеналів, баз та складів боєприпасів.

37. Пожежна небезпека арсеналів, баз і складів боєприпасів.
38. Класифікація об'єктів з боєприпасам за ступенем їхньої небезпеки при пожежі.
39. Особливості пожежного навантаження.
40. Характер розвитку пожежі у штабелі боєприпасів.
41. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій внаслідок вибуху боєприпасів.
42. Загальні вимоги до організації оперативних дій під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій внаслідок вибуху.
43. Гасіння пожеж боєприпасів.
44. Дії особового складу пожежного підрозділу при гасінні пожежі на штабелі боєприпасів.
45. Спосіб пожежогасіння об'єктів зберігання вибухових речовин на основі використання системи сухотрубів.
46. Загальні вимоги до організації командно-штабних навчань.
47. Керівництво командно-штабних навчань.
48. Підготовка та проведення командно-штабних навчань.
49. Підготовка до проведення командно-штабних навчань.

Підсумковий контроль.

Критерії оцінювання знань здобувачів на заліку:

Бали	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі завдання підсумкового контролю. Брав участь в олімпіадах, конкурсах, конференціях.
25-34	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість завдань підсумкового контролю.
15-24	Здобувач вищої освіти в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину завдань підсумкового контролю.
5-14	Здобувач вищої освіти не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає

	його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив меншість завдань підсумкового контролю.
1-4	Здобувач вищої освіти частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі завдання підсумкового контролю.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

50. Структура єдиної системи цивільного захисту.
51. Керівництво діяльністю єдиної системи цивільного захисту.
52. Функції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту.
53. Місце органів і підрозділів ДСНС України в системі управління ЄДСЦЗ.
54. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту.
55. Система реагування на НС.
56. Організація реагування на НС. Планування заходів реагування на НС.
57. Інформування та оповіщення органів управління, сил суб'єктів реагування на НС та населення.
58. Переведення органів управління, сил і засобів суб'єктів реагування на НС у режим підвищеної готовності та у режим НС.
59. Організація управління заходами реагування на НС.
60. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
61. Склад сил цивільного захисту. Дії сил цивільного захисту з ліквідації наслідків НС. Дії органів управління і сил суб'єктів реагування на НС.
62. Організація взаємодії. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС. Безпека під час організації дій у режимі НС.
63. Діяльність у режимі надзвичайного стану. Порядок введення надзвичайного стану.
64. Порядок введення воєнного стану. Заходи правового режиму воєнного стану.
65. Організація управління під час реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків.
66. Органи управління в надзвичайній ситуації.
67. Комісія з питань ТЕБ та НС.
68. Спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС.
69. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
70. Пункти управління. Центри управління в надзвичайних ситуаціях.
71. Взаємодія органів управління і сил у режимі підвищеної готовності та у режимі НС.
72. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС. Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації.
73. Організація управління рятувальними роботами в осередках хімічного ураження.
74. Організація взаємодії рятувальників з представниками інших міністерств і відомств.

75. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків аварії на хімічно небезпечних об'єктах.
76. Зміст АРР на хімічно небезпечних об'єктах.
77. Оцінка оперативної обстановки при аварії за наявності НХР.
78. Способи і засоби локалізації аварій за наявності НХР та ліквідації їх наслідків.
79. Оперативно-тактична характеристика залізниці. Зосередження та управління силами та засобами під час аварії на залізничному транспорті.
80. Пошуково-рятувальні роботи під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій при пасажирських перевезеннях.
81. Гасіння пожеж на рухомому складі залізничного транспорту, на товарних та сортувальних станціях.
82. Функції суб'єктів реагування при виникненні НС геологічного походження.
83. Особливості організації та ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків землетрусів.
84. Дії аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із зсувом, селем.
85. Складові елементи живучості арсеналів, баз та складів боєприпасів.
86. Пожежна безпека арсеналів, баз і складів боєприпасів.
87. Класифікація об'єктів з боєприпасам за ступенем їхньої безпеки при пожежі.
88. Особливості пожежного навантаження.
89. Характер розвитку пожежі у штабелі боєприпасів.
90. Особливості дій аварійно-рятувальних підрозділів під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій внаслідок вибуху боєприпасів.
91. Загальні вимоги до організації оперативних дій під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій внаслідок вибуху.
92. Гасіння пожеж боєприпасів.
93. Дії особового складу пожежного підрозділу при гасінні пожежі на штабелі боєприпасів.
94. Спосіб пожежогасіння об'єктів зберігання вибухових речовин на основі використання системи сухотрубів.
95. Загальні вимоги до організації командно-штабних навчань.
96. Керівництво командно-штабних навчань.
97. Підготовка та проведення командно-штабних навчань.
98. Підготовка до проведення командно-штабних навчань.

Політика викладання навчальної дисципліни

Для одержання високого рейтингу необхідно виконувати наступні умови:

- не пропускати навчальні заняття й не спізнюватися на них;
- систематично брати активну участь у навчальному процесі;
- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання;
- відпрацьовувати пропущені заняття;
- дотримуватися академічної доброчесності;
- не займатися сторонніми справами на заняттях;
- вислухувати відповіді товаришів, з повагою ставитися до думки інших

членів

- колективу.
- виключати мобільний телефон під час занять і під час контролю знань.
- вчасно виконувати й здавати завдання для самостійної роботи.
- у випадку невиконання завдань підсумкова оцінка знижується.

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Конституція України;
2. Кодекс Цивільного захисту. № 5403-VI від 02.10.2012, із змінами, внесеними згідно із Законами № 224-VII від 14.05.2013 та № 353-VII від 20.06.2013.
3. Указ Президента України від 16.01.2013 року № 20/2013 «Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій»;
4. Закон України „Про правовий режим надзвичайного стану”;
5. Закон України „Про правовий режим воєнного стану”;
6. План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223.
7. Статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту: наказ МВС України від 26.04.18 р. № 340.
8. Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації: наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.02р. №843 “Про затвердження Загального положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Загального положення про спеціальну комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру регіонального, місцевого та об’єктового рівня”;
10. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019 – 2010;
11. Постанова КМУ від 24.03.04 р. № 368 „Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій.

Основна література

1. Горбаченко Ю.М. Організація управління діяльністю з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій / Г. С. Грибенюк, Т. М. Кришталь, А. М. Капля, М.А. Кришталь, Т. О. Щерба // Навчальний посібник курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку для МНС України. Рекомендовано Міністерством освіти та науки України як навчальний посібник для курсантів, студентів і слухачів вищих навчальних закладів що здійснюють підготовку для ДСНС України – Черкаси, 2015. – 384 с.
2. Горбаченко Ю.М. Документаційне забезпечення діяльності органів та підрозділів цивільного захисту / В. М. Андрієнко, Ю. М. Горбаченко, Г. С. Грибенюк, Т. М. Кришталь, Т. О. Щерба // Навчальний посібник курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку для ДСНС України. Рекомендовано Міністерством освіти та науки України як навчальний посібник для курсантів, студентів і слухачів вищих навчальних закладів що здійснюють підготовку для ДСНС України – Черкаси, 2015. – 259 с.
3. Горбаченко Ю.М. Основи державного управління у сфері пожежної безпеки

/ Г. С. Грибенюк, Т. М. Кришталь, А. М. Капля, М.А. Кришталь, Т. О. Щерба // Навчальний посібник курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку для МНС України. Рекомендовано Міністерством освіти та науки України як навчальний посібник для курсантів, студентів і слухачів вищих навчальних закладів що здійснюють підготовку для ДСНС України – Черкаси, 2015. – 192 с.

4. Горбаченко Ю.М. Забезпечення цивільної безпеки в Україні: сучасний стан і перспективи : монографія / [за заг. ред. О. М. Тищенко, Т. М. Кришталь] . – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2018. – 420 с.

5. Горбаченко Ю.М. Державне регулювання діяльності у сфері цивільного захисту. Навчальний посібник. / Кришталь Т. М., Білека А. А., Горбаченко Ю. М., Пасинчук К. М. За ред. д. е. н., доц. Т. М. Кришталь. – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2018.

Додаткова література та інтернет-джерела

1. Горбаченко Ю.М. Пріоритетні напрямки оптимізації управління процесами цивільного захисту / Ю.М. Горбаченко, Ю.В. Панімаш, С.С. Тарасов /, Збірник наукових праць Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України «Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація», 2021 - Випуск 22. Том 2

2. Горбаченко Ю.М. До проблеми виробничого травматизму в органах та підрозділах ДСНС України / Ю.М. Горбаченко, Ю.В. Панімаш, С.С. Тарасов /, Збірник наукових праць Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України «Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація», 2021 - Випуск 22 .Том 2.

3. Горбаченко Ю.М. Генеза законодавчого унормування відносин у сфері цивільного захисту / Ю.М. Горбаченко, Ю.В. Панімаш, Л.В. Кузнецова /, Юридичний науковий електронний журнал, 2021 - Випуск 2 . С 12-15.

4. Горбаченко Ю.М. Особливості застосування інтерактивних методів навчання у процесі підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Ю.М. Горбаченко, Ю.В. Панімаш, Т.М. Кришталь /, Науковий журнал Іноваційна педагогіка, 2020 - Випуск 22 .Том 2. С87-91.

5. Горбаченко Ю. М. Сучасний стан та тенденції розвитку персоналу підрозділів ДСНС України / Ю.М. Горбаченко, А. А. Білека // Держава та регіони. Серія: «Право» № 4/2020, – № 35. – С. 129-144.

6. Горбаченко Ю.М. Еколого-економічні наслідки пожеж у природних екосистемах / Ю.М. Горбаченко, В.С. Чубань // Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2019. вип. 2(35). С.62-69.

7. Горбаченко Ю.М. Чинники оптимізації законності та службової дисципліни в органах і підрозділах цивільного захисту / Ю.М. Горбаченко, Ю.В. Панімаш // Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, 2018. – №1. – С. 100 -104.

8. Горбаченко Ю.М. До питання про організаційно-правове забезпечення регулювання моральної культури рядового і начальницького складу органів і підрозділів ДСНС України / Ю.М. Горбаченко, А.А. Білека, Т.М. Кришталь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2016. – Випуск 41. – Том 2. – с. 30-33.

9. Горбаченко Ю.М. Проблеми правового регулювання екологічної безпеки в Україні / Ю.М. Горбаченко, А.А. Білека, Є.В. Качкар // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2016. – № 35. – Ч. III. – 129-132.

10. Горбаченко Ю. М., Кришталь Т. М., Панімаш Ю. В. Особливості застосування інтерактивних методів навчання у процесі підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Ю. М. Горбаченко, Т. М. Кришталь, Ю. В. Панімаш // Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». — Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. —Випуск 22, Том 2. — С. 87-91.

11. Горбаченко Ю.М. Кадрова політика та організаційно-правові засади роботи з персоналом служби цивільного захисту / Ю. М. Горбаченко, Т. М. Кришталь, С.С. Тарасов // Навчальний посібник курсантів, студентів, вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку для ДСНС України. – Черкаси – 110 с., 2020.

12. Горбаченко Ю.М. «Організація управління діяльністю органів та підрозділів пожежної безпеки» Методичні вказівки для виконання курсової роботи для курсантів, студентів, слухачів – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля 2017. 60 с.

13. Реагування на надзвичайні ситуації: Навч. посіб. – К.: Вид-во «Бланк-Прес», 2014.

14. Основи управління в органах і підрозділах МНС України: Навч. посіб. М.М. Кулешов, О.О. Калашніков, С.А. Рашкевич, О.О. Труш ; За ред. В.П. Садкового . – Х : УЦЗУ, 2007.

Інформаційні джерела

15. Офіційний сайт ДСНС України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>.

16. Офіційний сайт У ДСНС України в Черкаській області: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ck.mns.gov.ua/>.

17. Урядовий портал: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

18. Офіційний сайт Президента України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

19. Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.

Розробник

Доцент кафедри управління
у сфері цивільного захисту
кандидат історичних наук, доцент

Юрій ГОРБАЧЕНКО